

DİN EĞİTİMİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

YIL: 2003

SAYI: 11

SAHİBİ ve EDITÖRÜ
Prof. Dr. **Bayraktar BAYRAKLI**

YAYIN YÖNETMENİ
Prof. Dr. Mustafa USTA

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Zeki ARSLANTÜRK
Prof. Dr. H. Mahmut ÇAMDİBİ
Prof. Dr. Abdurrahman DODURGALI
Prof. Dr. M. Faruk BAYRAKTAR

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Amiran Kurtkan BİLGİSEVEN
Prof. Dr. Cemal TOSUN
Prof. Dr. M. Emin AY
Prof. Dr. Mualla SELÇUK
Doç. Dr. Ömer ÖZYILMAZ
Doç. Dr. M. Zeki AYDIN
Doç. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Hamit ER
Doç. Dr. Mustafa ÖCAL
Yrd. Doç. Dr. İsmet ALTIKARDEŞ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet KOÇ
Yrd. Doç. Dr. M. Akif KILAVUZ
Dr. Veli ÖZTÜRK
Öğrt. Gör. Bekir DEMİRKOL
Arş. Gör. A. Halim KOÇKUZU
Arş. Gör. Banu GÜNER
Arş. Gör. İsmail SAĞLAM
Arş. Gör. Turgay GÜNDÜZ
Arş. Gör. Osman EĞRİ
Arş. Gör. H. Yusuf ACUNER
Arş. Gör. Süleyman AKYÜREK

Prof. Dr. Halis AYHAN
Prof. Dr. Selahattin PARLADIR
Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK
Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ
Prof. Dr. Nevzat AŞIKOĞLU
Prof. Dr. M. Şevki AYDIN
Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
Prof. Dr. Suat CEBECİ
Doç. Dr. Mevlüt KAYA
Doç. Dr. Mustafa KÖYLÜ
Doç. Dr. Recai DOĞAN
Doç. Dr. Ramazan BUYRUKÇU
Doç. Dr. İlhan YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Abbas ÇELİK
Yrd. Doç. Dr. Şükrü KEYİFLİ
Yrd. Doç. Dr. Şakir GÖZÜTOK
Öğrt. Gör. Mehmet ŞANVER
Arş. Gör. Hüseyin YILMAZ
Arş. Gör. Saadettin ÖZDEMİR
Arş. Gör. Adem AKINCI
Arş. Gör. Mehmet Ali YAŞAR
Arş. Gör. Hasan DAN

BİR DİNİ GRUP OLARAK NUSAYRİLER YA DA SURİYE ALEVİLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. ALİ COŞKUN*

ABSTRACT

This article deals with Syrian Aleviites known as Nusayrites. Their names, histories, rituals, festivals, leaders and relationships with other Muslim sects and denominations are main topics of this article. The article proposes many transformations within the sect. Although they generally are included within the extremist Şiates (Ġulât-ı Şia) many of them now in İstihna Aşere Şiates and claim that they share themselves same beliefs with Sünnites

* Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

Din sosyolojisinin en önemli konularının başında hiç şüphesiz dini gruplar ve bu grupların sahip oldukları kurumlar gelmektedir. Dini grupların ortaya çıkışı, içinden doğdukları toplumla olan karşılıklı ve karmaşık ilişki biçimleri, liderlerinin grupla ilişkileri ve karizmatik otoritenin grubu yönlendirmedeki rolü vb. konular hep öteden beri sosyologların dikkatini çekmiştir. Ayrıca dini grupları tipleştirme ve bu tipolojiler çerçevesinde onları açıklama faaliyetleri sosyologları uğraştıran başka bir konu olmuştur.

Din sosyolojisi bakımından dini gruplar başlıca iki tipe ayrılmaktadırlar. Tabii-dinî gruplar ve sırf dinî gruplar. Bunlardan birincisine din ve tabiat bağının kesişmesi dolayısıyla özdeş gruplar da denilmektedir. İkinci tür gruplar tamamen dinden doğan gruplar olarak adlandırılmaktadırlar. Birinci grup içerisine; aile, klan, kabile ve millet, yaş ve cinsiyete dayalı gruplar ve köy ve şehir toplulukları gibi mahalli birlikler dahil olurken ikinci grupları ünlü din sosyologu Ernest Troeltsch kilise, mezhep ve mistik gruplar olarak üçe ayırmaktadır. Bu sonuncuların İslamî karşılıkları ise; ümmet, mezhep ve tarikatlar olmaktadır. Bunlardan mezhepler ve tarikatları incelerken din sosyolojisi, başta mezhepler tarihi ve tarikatlar tarihi olmak üzere kelim, fıkıh ve tasavvuf gibi İslamî ilim dallarının bu alandaki kategorilerinden ve tipolojilerinden yararlanır.

Hiç kuşkusuz adı geçen bilim dalları konularına içerden ve normatif bir şekilde eğilirlerken din sosyolojisi daha çok dini grupları da diğer sosyal gruplar gibi real varlıklar olarak kabul eder ve araştırır. Bir varlığın şuurda şekillenmiş olması onun real olmasına engel değildir. Bu nedenle din sosyolojisi dinin şuurda yapılaşmış halini de anlamak ve açıklamak ister. Demek ki din sosyolojisi objelerine dışardan ama çoğu kere de tam bir anlamayı sağlamak için hem dışardan hem de içerden bakmaya, objektif, tecrübi ve tarafsız bir şekilde yaklaşmaya çalışır.

İslam tarihinde mezhepler ya karizmatik bir liderin özel talimi ya da dini metin ve öğretilerin yorumundan kaynaklanan hermetik ve hermenötik gruplar olarak iki kolda gelişmelerini sürdürmüşlerdir. İtikadî ve ameli olarak ikiye ayrılan mezhepler zaman zaman örtüşen zaman zaman da ayrışan gruplar olarak var olmuşlardır İslam toplumlarında çoğunluğun onayını almış başlıca itikadî mezhepler Eşarilik, Maturidilik (ya da Ehli Sünnet) ile İmamiyye (ya da Şiiilik) mezhepleridir. Bir de bu genel kabul görmüş inanç sistemlerinden farklılıklar arz eden; daha çok İslam öncesi inanç sistemlerin-

den ve toplumsal yapılardan etkilenmiş olarak kurumsallaşan bir çok mezhep mevcuttur. Bunlar arasında Batınlık olarak adlandırılan bir akımdan da söz etmek gerekir. Batınlığın de kendi içerisinde kolları vardır. İşte bu makalede ele alacağımız grup bugün Suriye Aleviliği olarak da bilinen ve Suriye’de siyasi olarak egemenliği elinde bulunduran Nusayrilik koludur.

İsim Konusu

I- Kelimenin iştikakı muhtelif şekillerde izah edilmektedir:

a- Nasrani “Hıristiyan” kelimesinin tahkir ifade eden bir küçültme şekli olup, menasik benzerliklerine işaret eder,

b- Latince nazerini kelimesinin bozulmuş şekli (Suriye’de bir yere denilirdi)

c- Nasuraya, Kufe yakınında bir köy,

d- Bir nisbet olup Nusayr adlı uydurma Şii şehitlerinden birine nisbettir o da, ya Ali’nin oğlu yahut azatlısı ya da Muaviyenin bir veziridir. Nisbet daha çok bir ihtimal ile,

e- İbn Nusayrin Nisbesidir, yani mezhebin kurucusu Muhammet İbni Nusayr en-Nemiri olup, kendisi (270\883) bu fırkanın ilk kelâmcısı olmuştur.

Hakikatte bu fırkanın Hasibi (346-957)’den önceki ismi Namiriya idi, kendileri ise “mü’minun” adını taşırlar. Bir kısım müelliflere göre, Kuzey Suriye’nin daha az İslamlaştırılmış bir kazasına değil, Mısır’da ve Fırat boyunda da yayılmış olan bir aşırı Şia fırkasına delalet eder. Şiilerden İbn el-Gazari (V.411-1020) ve Sünnilerden İbn Hazm’dan itibaren bütün aşırı fırkalara dair eserlerde görülen bu iştikak, yani İbn Nusayr’ re nisbet, en emin ve tercihe şayan olan bir izah şeklidir.¹

II-Bu tabirin, idari, içtimai ve dini olmak üzere üç manası vardır;

a-İdari bakımdan bu tabir Suriye’deki “Ansariler dağına” (Eski Cebel-i Lukkam) delalet eder. Asi nehrinin batısında eski Lazkiya livası bulunmakta olup, cenup kısmında Nusayriler bulunmakta idi ve 1920’den başlayarak burada bir Aleviler devleti kurulmuş idi ² (1933 sonunda nüfusu 334.173’dür, bunun 213.066’sını Nusayriler teşkil ederdi).

¹ L. Massignon, “Nusayriler”, *İslam Ansiklopedisi*, 9/365; E. R. Fıçlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, Ankara, 1986, s. 180.

² Ömer Faruk Abdullah, *Suriye Dosyası*, Ter. Hasan Basri, İst.: Akabe Yayınları 1985 s. 42. Ö. F. Abdullah burada Nusayrilerin daha önce bu isimle “Alevi” bilinmediklerini, bu ismin sonradan Fransızlar tarafından verildiğini açıklar.

b-İçtimai bakımdan burada yaşayan ve muhtelif menşelere mensup olan ahali, istisnasız denilebilecek şekilde Arapça konuşmakta ve Nusayri akidesini kabul etmiş bulunmaktadır. Nusayriler; 1-Aleviler memleketinde 213.000 kadar olup, XII. asırdan itibaren bunların siyasi tarihi umumiyetle dış tazyik (Haçlı Seferleri v.s.) ile dahili mücadeleden ibarettir, 2-İskenderun sancağında 58.000 kadar (ki Antakya'da 1/3 nispetinde olup, eski parlamentoda iki mebusları vardı); 3-Suriye'de 29.693 kadar, Hama ve Hamus'ta (bir mebus), Halebte (iki mahalle), 4-Filistin'de 2000 ve Nablus'un güneyindelerdi, 5-Klikya'da (XV. Asırdan beri); Tarsus ve Adana'da 80.000 (1921) kadar olup, ayrıca Fırat boyu ve İran'la Filistin'de Nusayri unsurlarına tesadüf edilmektedir.¹

c- Din cephesine gelince, bu Nusayri fırkasının akidesidir ki, burada buna temas etmeden önce bu fırkanın bir tarihçesini vermek daha uygun görünmektedir.

Tarihçe

Nusayrilik, Muhammet b. Nusayr en-Nemiri (270/883) tarafından kurulmuş aşırı bir Şii fırkasıdır. Sünni kitaplarda ve Şiiilerin mezhepler konusundaki araştırmalarında Şianın "Müfrit (Çulat/Extremist)" bir kolu olarak tasnif edildiği görülmektedir.²

Batınlıktan kaynaklanan diğer aşırı Şii fırkalarında olduğu gibi, Nusayriliğin tarihi de oldukça gizli kalmıştır. Aslında batını karakterli mezheplerin hemen hepsinin de çift hayatları vardır. Biri kendi içlerinde ve muhitlerinde yaşadıkları hayatları, öteki de zaruretler neticesi cemiyete uymuş olmak için yaşadıkları hayatları. Mamafih Nusayrilik, bu noktada şu ya da bu vesilelerle eserlerinden önemli bir kaçı elde edilebilmiş ve dolayısıyla uzak tarihleri dışında hiç değilse görüşleri tanınabilmiş fırkalardan biridir.

Nusayriliğin kurucusu İbn Nusayr, Şii İmamiyyenin onuncu imamı Ali En-Naki'nin hayatında onun tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu iddia etmiştir. Onun hakkında aşırı görüşler ileri sürerek tenasühten söz etmekteydi. Onun ilahlığını söylemekte ve haramları helal kılmaktaydı. Başka bir rivayete göre de İbn Nusayr, imamiyyenin on birinci imamı Hasan el-Askeri (280/873)'nin "bâb"ı olduğunu ileri sürmüş ve onun vefatıyla da oğlu Muhammet b. El-Hasan'ın mehdiliğini kabul etmiştir.³ İbn Nusayr'in,

¹ Massignon, agm, 9/366.

² Abdullah, age, s. 42.

³ Massignon, aynı madde, 9/368, Ahmet Turan, *Les Nusayris de Turquie dans la Region d'Hatay* (Doctorat de III.e cycle, Paris, 1973), s.21'den nakleden Fiğlah, age, s. 180.

Hasan el-Askerinin “bab”ı olduğu yolundaki ikinci görüş, mezhebin kurucusunun kendi görüşlerini yaydığı Kufe ile Halep arasındaki Cumbula’da yetişip 346/957 yılında Halep’te ölen ve Nusayri fırkasının İbn Nusayr’dan sonra ikinci hakiki kurucusu olan Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi’ye aittir ve daha doğru olması muhtemeldir. Bu konuda Ömer Faruk Abdullah el-Askeri’nin adını vermediği kitabının 7 ve 31. sayfalarına atfen şu görüşleri serd eder:¹

“Şia mezhebinin imamlar silsilesi akidesine göre İbn Nusayr peygamber çizgisindeki son üç imamın halkasına katılmıştır. Bu üç imam; Ebul Hasan Ali el-Hâdî İbn Muhammet el-Askeri (214-254/829-868), Ebu Muhammet el-Hasan b. Ali el-Askeri (230-260/844-873) ve imam Muhammet el-Mehdi b. El-Hasan el-Askeri (d. 255/868)/dir. Bununla birlikte Nusayr düşünce ve görüşlerinden dolayı diğer imamlarla ihtilafa düştü. İmamlar Nusayr’i reddedip onu lanetlediler ve taraftarlarını da görüşlerinin fitneye sebep olabileceği konusunda uyardılar. Nusayr imamlarla olduğunu iddia ettiği özel münasebetine binaen imamların görüşlerini yorumlama konusunda kendisini tek otorite ve onların hücceti ve bab’ı olarak ilan etti. Sünni ve Şii kaynaklar Nusayr’ın son peygamberlik konusundaki İslami görüşü reddettiğini ve kendisini hem nebi hem de resul ilan ettiğini kaydediyorlar. Böylece Nusayriler bizzat takip ettiklerini iddia ettikleri imamlar tarafından reddedilen Nusayr’in takipçileri olarak ortaya çıkarlar. “Nusayriler” ismi onların asırlarca taşıdıkları hem dini hem de tarihi isimleridir”

Mezhebi esas yayan el-Hasibi ve iki tilmizidir. Bu tilmizleri arasında en meşhur olanı da Muhammet b. Ali el-Çilidir.²

Karmatilerin Suriye’yi ellerine geçirmesiyle bir kısmı Antakya’ya kaçtıysa da bir kısmı da Suriye’de kaldılar. Malazgirt savaşını müteakiben Selçuklu sultanları döneminde Antakya’yı ellerine geçirdiler. Fransızların işgaliyle (492/1098) bir süre onların hakimiyetinde daha sonra bölgeyi Haçlılardan temizleyen (584/1188) Selhaddin Eyyübi’ye itaat ederlerse de vefatı üzerine tekrar Haçlıların Hegemonyasına girerler.

Mamafih Nusayriler, 6/12. asırdan itibaren, Haçlılar, İsmailîler ve Moğolların hakimiyetleri altında sürdürdükleri varlıklarını, Yavuz Sultan Selim’in 922/1516 Mercidabık zaferi ile Suriye’yi Osmanlı idaresine sokuşundan sonra da sürdürdüler. Bu arada Nusayriliğe hasredilen adı geçen tezde, Ahmet Turan’ın hissi bir Nusayri müellifi olan Galib et-Tavil’den naklen Yavuz Selim’in kafir olduklarına dair bir fetva üzerine 40.000 Nusayri’yi katletmesini, daha önce de İbn Teymiyye’nin sapıklıkla suçlamasını, Sünni-

¹ Abdullah, age s.41

² Massignon, aynı yer.

lerin bunlara kin duymalarına sebep gösterse de, Fığlalı hocamız buna katılmamaktadır.¹

Ancak mezkûr fırkanın siyasi arenada hakimiyet sahası bulduğu mezhepçi Baas partisinin iktidarındaki bu günkü Suriye'nin² son yıllardaki sergilediği dış politika, bizde A. Turan'ın ileri sürdüğü tezin tahkik edilmesi gerektiği fikrini iyice tebellür ettirmektedir. Yönetimde söz sahibi olan bu mezhebin ülke içinde -Müslüman Kardeşler Teşkilatının da iştirak ettiği- İslam cephesiyle olan mücadelesine girmeyeceğiz.³

Bu günkü nüfusları hakkında başta L. Massignon'a dayanarak verdiğimiz bilgiden farklı olarak A. Turan Hatay bölgesi Nusayrilerinin nüfusunu 149.000 olarak verir. (başta biz ise 80.000 olarak vermiştik.) Toplam nüfusları 325-400.000 arasındadır.

Kolları

Hz. Ali'nin bulunduğu yere göre farklılık arz eder. Ancak umumi tasnifte 4 kola ayrılırlar:

- 1-Haydariyye
- 2-Şimaliyye veya Şemsiyye
- 3-Kilâziyye veya Kameriyye
- 4-Gaybiyye,

Mamafih bugün görüşlerini ileride ele alacağımız iki ana kol ise

1-Şimaliyye (Şemsiyye) ile 2-Kıbliyye (Kilaziyye veya Kameriyye)dir.⁴

Görüşleri

İslam'dan kaynaklanmakla birlikte tamamen Batını tevillere dayalıdır.

Ahkâmlarını ele alan müstakil eserleri yok, ancak el-Hasbi'nin Kitabı'l-Mecmu onların en önemli ve kutsal kitaplarıdır. Diğer bir önemli eser de önce Nusayri iken Hıristiyan olan ve Tarsus'ta öldürülen Adanalı

¹ Fığlalı, Age, s.182-183.

² Abdullah, Age, s.40.

³ Bu konuda daha fazla bilgi için *Suriye Dosyası*, s.239-251' deki Hamid Algar'ın notlarıyla 39. dipnot'a bakılabilir.

⁴ Massignon, Agm, s.369.

Süleyman Efendi'nin yazdığı: Kitab'ı-Bakürati's-Süleymaniyye Fi-Keşf Esrari'd Diyânâti'n-Nusayriyye, adlı kitaptır.

Görüşlerinin temelini Hz. Ali'nin ilahlaştırılması teşkil eder. Bütün kollarına göre Ali Mabuddur, tanrıdır, ne, doğurdu nede doğruldu ve ölümsüzdür. Baki olup, zatı yıldızlara hakim olan nurdur. Nurun nurudur. İlahi zatı itibariyle gizlidir. O mânâdır. Görünüşte imam ise de Batını olarak Allah'tır. Şahadet kelimesi "Ben Ali'den başka İlah bulunmadığına Şahadet ederim." şeklindedir.¹ Kısacası bunlar hultül nazariyesine inanırlar. Tenasühü de kabul ederler. Nusayri olmayanların cesetleri hayvana girer. Alem kadimdir ve ahirette tekrar dirilmenin aslı yoktur. Cennet ve Cehennem asılsız şeylerdir. Bulutlar Hz. Ali'nin eridir. Gök gürültüsü onun sesi, şimşek gülmesidir. Bu sebeple bulutlara çok tazim ederler şaraba, üzüme, sakız ağacına da çok saygı gösterirler.²

Her devirde bir Rab, bir Hicap, bir de Bab bulunacaktır. Ali, Rab, Muhammed Hicap ve Selman'ı Farisi bab'tır. Bunlar; A.(Ayn), M. (Mim) ve S.(Sin) harfleriyle rumuzlandırılırlar. Ve sırlanırlar. İnançları teslis inancına muadildir. Bab olan Selman'dan sonra beş "eytam/yetimler" vardır. Bu yetimler Selman'ın manevi çocukları ve yaratığıdır. Eytam ve vazifeleri şunlardır:

Mikdad b. El-Esved: Tabiat olaylarını ve zelzeleyi yürütür.

Ebu Zerr'i-l Gıfari: Yıldızların hareketini idare eder,

Abdullah b. Ravaha el-Ensarî: Canlıların hayatlarını idare eder

Osman b. Maz'um: Rızık ve hastalıklarla uğraşır,

Kanber b. Kâdân: Ruhları cesetlere gönderir.

Bir de beş vakit namazın kendilerine tahsis edildiği 5 de masum vardır.

1-Muhammed (Öğle namazı)

2-Fatıma, (İkinci)

3-Hasan (Akşam)

4-Hüseyin (Yatsı)

5-Muhsin (Sabah)

¹ Bak, İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni ilmi Kelam* (Osmanlıca,) s.176.

² Çubukçu, İ. Agah, "Nusayriler", *AÜİFD*, c.17, s.51. Fığlalı, age s.185, Kalkaşandi, *Subhil Aşa*, c. 13, s.249.

Onlara göre kadınların ruhları yoktur. Ayrıca Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Talha, Sa'd, Muaviye, Yezid, Haccac ile Ahmed-el Bedevi, Ahmed er'Rıfai, Abdul Kadir Geylani gibi Veliler de Şeytanın sembolleridir. Ve Lanet edilirler.

Ali'nin tanrılığında şüphe olmamakla birlikte bulunduğu yer itilafıdır;

A-Haydariler (Şemsiler)'e göre Ali gökte olup, Ali gök, Muhammed Güneş, Selman ise Ay'ı temsil eder. Hz. Ali'nin Haydar lakabını tercih ederler,

B-Kilaziler (Kameriler)'e göre ise Ay, Ali'nin yeri, Güneş Muhammet'in, gök ise Selmanın'dır.

Her iki kola göre de şarap kutsaldır. 18-19 yaşında biri mezhebe kabul edilirken şarap içilir ve şahadet getirilir. Ayinlerinde ekmek ve şarap bulundurulur.¹

Bu sebeple Hıristiyanların son yemek ayinlerine benzer tatbikatın aynı bunlarda da vardır. Nusayrilere göre din büyükleri arasında isim ve mana veya zahir ve batın farkları mevcuttur. Şu gelenlerden birinciler mana ikinciler isimdir. 1-Habil-Adem, 2-Nuh-Şis, 3-Yusuf-Yakub, 4-Yûşa -Musa, 5-Asaf-Süleyman, 6-Şim'ün-İsa, 7-Ali-Muhammed. Nusayriler böylece her nebini yanında bir mananın olduğunu ileri sürmüşler ve Hz. Muhammed'in isim Hz. Ali'nin de mana olduğunu anlatmak istemişlerdir.²

İslam'ın beş şartına inanmaları da tamamen farklı ve şöyledir:

1-Şahadet: "Nusayri dininden, Cundebî görüşünden, Cumbulanî tarikatından, Hasibi akidesinden, Cîli inancından, Meymuni fıkından olduğuma şahadet ederim". sözleri girişten sonra tekrar edilir ve ayrıca "Ali'den başka İlah bulunmadığına şahadet ederim". Sözü de Kelime-i Şahadet olarak kullanılır.³

2-Namaz: Sünnilerde olduğu gibi 5 vakit namaz var, ancak daha önce zikrettiğimiz gibi-beş masuma tahsis edilmiştir: Öğle: Muhammed, ikindi: Fatıma, Akşam: Hasan, Yatsı: Hüseyin, Sabah: Muhsin şeklinde. Bunlardan başka; Hacet, Niyaz, Şahadet, takdim ve hulûl gibi namazlar vardır.

Kılınış şekli öteki Müslümanlardan farklıdır: Beş masumu hatırlamak abdest ve gusül için yeterli olup,⁴ başında; "Ali, Muhammet ve Selman'ı

¹ Abdullah, *Suriye Dosyası*, s.47.

² Çubukçu agm, s.52, Massignon, agm, s.367.

³ Fığlalı, age, s.187, Ayrıca bak. Dipnot 1.

⁴ Çubukçu agm, s.51.

yüceltiriz” demek namazın edası için yeterlidir. Kuran’ı hiç kullanmadıkları ve Kitabı’l Mecmu’dan sonra ikinci dereceden önem taşıdığı¹ halde “(peygamber)... onların üzerlerindeki yükleri sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar...”. Araf-7 ayetine dayanarak namaz kılmazlar. Namaz sesle yapılır. Ferdi ve cemaat şeklinde olur. Ferdiden kasıt dua olduğu için camiye ihtiyaç yoktur. Kible yoktur. Şeyhleri o beldeyi ziyaret ederse cemaatle kılarlar. Namazın şartları: 1-Beş seçkini bilmek, 2-Gülmeden, konuşmadan kılmak, 3-Siyah takkesiz kılmak, 4-Gizli yapmak, 5-Hz.Ali’ye dua ile bitirmek, 6-Kılınacak yer önemli değildir.

3-Oruç: Sünnilerdeki gibi değildir. İzmirli’nin ifadesine göre; ketm-i esrardan ibarettir. Oruç, Resulullah’ın babası Abdullah’ın sessizliğini, Ramazan Abdullah, Kur’an Hz. Muhammed, Ramazan günleri ise, kendi kutsal kişilerini temsil eder. Onlar için 30 ermiş erkek, 30 ermiş kadın ismini bilmek yeterlidir.²

4-Zekat: Şeyhlerine mali şartlarına göre para vermek. Zekatın manası dini öğrenmek ve öğretmektir.

5-Ziyaretler: Hac yerine geçer ve ibadet yerlerini gösterir. İzmirliye göre; meşayihî ziyaretten ibarettir. Ziyaret yerlerine çok önem verirler.

Din Adamları

Dört sınıftır: a- Büyük Şeyh: Geniş otorite sahibi olup , Şeyh ve İmam adaylarını atar. Her bölgede bir tane olur. B- Şeyh: Sayıları çoktur, vazifeleri tamamen dini olup manevi önderlerdir. c-Nüveb: Aşağı tabakanın şeyhleridir. Şeyh olana kadar esas şeyhlere yardım ederler. d-İmamlar: Sultan Abdulhamid ihdas etmiştir.

Nusayriliğe Giriş

Her erkek Nusayriliğe girmeğe mecburdur. Sır saklayacağına güvenilen her çocuk 16-18 yaşını doldurduktan sonra onu hazırlaması için, babası bir mürşide -ki artık onun manevi babası olur- götürür. Şeyhin huzurunda mürşit, şehitlerin huzuruyla teminat alır. Sırı saklamazsa şehitlerce öldürülür.

Birinci merhale “Meşveret cemiyetinde” ikinci merhale ondan 40 gün sonra “Melik Cemiyetinde” üçüncü ise iki veya dokuz ay sonra geniş bir

¹ Abdullah, age, s.45.

² Çubukçu, Agm s.51

salonda büyük şeyhi temsil eden ortada imam, yanlarda 12 havari (veya imam) olduğu halde merasimler yapılır.

Bayramlar

Yıllık bayramlar içerisinde şunlar vardır: Şiilerin ay ile ilgili bayramları: Fıtır, adha, ğadır, mubahale, firaş, aşûrâ, 9-Rebiulevvel (Hz. Ömer'in şehit edilmesi) ve 15-Şaban (Selman'ın ölümü); bir de güneş ile ilgili bayramları; Nevruz ve mihricân, 24/25 Aralık gecesi Hz. İsa'nın doğum günü, haçın suya atıldığı gün, 17-âzar aziz Barbara. Bütün bunlarda dini ayin yapılır ve şarap içilerek buhur yakılır.¹

Sonuç

İnanışları ve davranışları göz önüne alındığında, Nusayriliğin bölgedeki eski dinler ve inanışlardan, totemcilikten Sabiiliğe; Mecusilik ve Seneviyyeden Museviliğe Hıristiyanlık ve ibtidâî inanışlardan Müslümanlığa kadar bir dizi inançtan etkilendiği ve bunları Batınlık perdesi ile örttüğü apaçık ortadadır.²

Yukarıda ifade edildiği şekliyle eklektik yapısı dikkate alınacak olursa Nusayriliğin din içinde inhiraf etmiş bir mezhep mi yoksa ayrı bir din mi olduğu tartışılabilir. Hamid Algar; "Nusayriliğin sadece basit bir mezhep değil, ayrı bir din olduğu tartışılabilir. Bu terminoloji problemi önemlidir, çünkü sect (mezhep) ve sectarian (mezhebi) terimlerinin kullanılması, Suriye'deki mücadelenin iki mezhep, yani Sünniler ve Nusayriler arasında olduğu izlenimine sebebiyet vermektedir. Oysa mücadele Müslümanlarla (ki Suriye'nin hemen hemen tamamına yakını Sünni'dir) Gayri Müslimler (Nusayriler) arasındadır"³ demektedir. Ömer Faruk Abdullah ise bakışlarımızı bu günkü Suriye'de mevcut yönetime karşı oluşan İslam cephesine -ki ılımlı Nusayriler ile Müslüman kardeşler Teşkilatı da bunun içindedir- çevirerek bu mezhebin çekişmedeki rolüne işaretle şunları söylemektedir: "Nusayri azınlığın Suriye rejimi üzerindeki mevcut durumu sebebiyle bu fırkadan bahsetmek yerinde olur. Ancak herhangi bir yanlış anlaşılmayı önlemek için şu hususu önceden belirtmek gerekir ki; Suriye İslam cephesi Hain Esat rejimine muhalefetlerinin temelini mezhep meselesi olmadığını tekrar tekrar vurgulamışlardır. Cephe, rejimi Nusayri rejimi olduğu için değil, zalim, bas-

¹ Massignon, Agm, s.368.

² Krş. A. Gölpınarlı, *100 soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, İst., 1969 s.136-137, M. Ebu Zehra, *İslam da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi*, Ter., E.R. Fırlalı ve O. Eskicioğlu, İst., 1970 s.81, Kalkaşendi, age, s.250, Çubukçu, agm, s.52.

³ Abdullah, Ömer Faruk, *Suriye Dosyası*, s.256-57, Dipnot 39.

kıcı ve adaletsiz olduğu için yıkmak istemektedir. İslâm Cephesi, Baas rejimini "Mezhepçilik batağına aşırı derecede batmış olmakla" suçlar ve bunu sadece bir suç olarak değil, aynı zamanda tarihi bir yanlışlık olarak da adeder"...¹ Son olarak ta kanâatini şu şekilde belirtir: "İslamî bakış açısından Nusayriler gerek inançları gerekse ibadetlerinden dolayı farklı bir din olarak ortaya çıkmaktadırlar. Öyle ki bu dinin ne Hıristiyanlıkla, ne Yahudilikle ne de İslam'la bir ilgisi vardır. Nusayrilerin kâfir ve müşrik kabul edilmelerinin üzerinde bütün Sünnî ve Şia uleması daima ittifak ede gelmişlerdir."²

Kuşkusuz her dini hareket ve grup gibi Nusayriler de tarih içerisinde bir çok dönüşüm geçirmiştir. Dolayısıyla onların bir kısmı İmamiyye arasına katılmış olup bir kısmı da üzerlerindeki heretik (zındık) ve mülhid (ateist) suçlamasını atmak amacıyla temel iman esasları konusunda Ehli Sünnet'le aynı çizgide yer aldıklarını vurgulamaktadırlar.³

Bunlar meselenin dinle ilgili kısmını ilgilendirmektedir. Meselenin sosyolojik boyutuna dikkat edilecek olursa din vasıtasıyla meşrulaştırılan bir toplumsal yapıyla karşı karşıya olduğumuz görülecektir. Dinin geniş kitleleri kendisine bağlama gücünden yararlanmak isteyen egemen güçlerin dini kullanarak hakimiyetlerini sürdürme çabası içerisinde olduklarının tespiti yanında, din adamlarının dini, bu hakim güçlerin yanında statü sahibi olabilmeleri için kendi merkezli hale getirmek suretiyle hem kendilerinin bu durumlarını ve hem de üst tabakayı (mele'i) meşrulaştıracak şekilde, nasıl inşa ettiklerinin tipik bir örneğini görmekteyiz.

Nusayrilik inancı çerçevesinde organize olan sosyal gruplarda geleneksel otoritenin karizmatik otorite ile desteklendiğini görüyoruz. Geleneksel toplumlarda genellikle otoriter liderlik ön plana çıkar. Weber'in tasviri ile, eski geleneklerin kutsal niteliği ve gelenek tarafından otoriteyi kullanmaya çağrılanların meşru olduğu inancına dayanır. Emretme gücünü kullananlar, genellikle kalıtımla (verasetle) elde ettikleri statü nedeniyle kişisel otoriteye sahip olan efendilerdir. Böyle bir sistemde kanunlara değil, geleneklerin tayin ettiği efendilere itaat edilir. Efendilerin verdikleri emirlerin meşruluğu ise, bu emirlerin geleneklere aykırı olmamasına bağlıdır. Efendilere serbest bir alan da bırakılmıştır. Ancak bu serbest alanın da, efendilere gelenekler yoluyla tanınmış olması gerekir. Emirlerle uyan kişilere gelince, uyruk durumundadırlar ve geleneksel "sadakat duygusu" ile emirlere itaat gösterirler.

¹ Abdullah, age, s.40.

² Abdullah, age, s.47.

³ Daha fazla bilgi için bak, Mustafa Öz, "Nusayriler", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999, s. 181-194 ve Kais Firro, "Nusayriliğin Milliyetçilik ve Milli Devlete Adaptasyonu", age., s.209-217.

Karizma sahibi kişiler istese de istemese de toplumun cazibe merkezleridir. Bunlar reformcu, haberci, büyücü, kahin, veli, nebi, peygamber ve din kurucusu sıfatlarıyla anılsalar da belli bir veya bir çok otoriteyi temsil ederler. Bu otorite aşkın varlığın gücüdür. Bundan dolayı onlar Tanrının evrendeki temsilcileri (zillullah fil arz) olarak kabul edilirler. İfadelerden anlaşılacağı gibi karizma din olgusu ile doğrudan ilişkilidir. Resmi liderler karizmatik otoriteden yararlanmak isterler. Bunu bazen bu otorite sahibi kişileri yanlarına almakla, bazen de her iki otoriteyi üstlenmek suretiyle yaparlar. Bu nedenle geleneksel toplumlarda karizma sahibi kişiler ve din adamları sürekli üst tabakalarda yer almışlardır¹.

Karizmatik lider, taşıdığı misyona dayanarak itaat ve yandaş ister. Bu itaat içsel irade ve denetime dayanır. İlişki ve davranışların akıl ve mantığa değil, inanç sistemlerine uygun olması aranır. Bütün hiyerarşik düzen, sosyal grup ve kurumlar bu sistem çerçevesinde oluşur².

¹ .Arslantürk, Zeki-Amman, M. Tayfun, *Sosyoloji*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001, s.177-178.

² Arslantürk, Zeki-Amman, M. Tayfun, *Sosyoloji*, s. 177-178

Kaynaklar

- 1- Arslantürk, Zeki-Amman, M. Tayfun, Sosyoloji, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001
- 2- Abdullah, Ömer Faruk, Suriye Dosyası, Ter. Hasan Basri, İst.: Akabe Yay. 1985.
- 3- Çağatay, N., Çubukçu, İ. A., İslam Mezhepleri Tarihi, Ank. 1976, S. 68 vd.
- 4- Çubukçu, İ. A., "Nusayriler" AÜİFD. C. XVII. Yıl 1969, s. 51-3
- 5- Ebu Zehra, Muhammed, İslam'da Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi, ter. E. R. Fırlalı ve O. Eskicioğlu, İst.: Yağmur Yayınları 1. Baskı 1970, 306 s.
- 6- Fırlalı, E. R., Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, Ankara: Selçuk Yayınları 3.Baskı.1986, 346 s.
- 7- Firro, Kais, "Nusayriliğin Milliyetçilik ve Milli Devlete Adaptasyonu", Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999, s.209-217.
- 8- Gölpınarlı, A., 100 Soruda Türkiye de Mezhepler ve Tarikatlar, İst. 1969.
- 9- İzmirli, İ. H., Yeni İlmî Kelam, (Osmanlıca), İst. 1341 S. 176.
- 10- el-Kalkaşandi, Ebul-Abbas Ahmed b Ali, es-Subhu'l-A'ş'a, C. XII. s. 249-51, Kahire, 1337/1918, 273.
- 11- Massignon, L., "Nusayriler", İslam Ansiklopedisi, 9/365-69.
- 12- Öz, Mustafa "Nusayriler", Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 1999, s. 181-194.